כוכב חדש דרך לפתע

לידתו של מנהיג

ה מזיני המדינה הכירו אותו בטל־וויזיה. דמות עטופת־שחורים העולה לבירעם ונישאת על שכם הכפריים. האיש המזוקן שפרץ בבכי בצאתו מלישכת ראש־הממשלה. כומר המושך בחבל הפעמון בנצרת. האיש שסגר את הכנסיות לאות מחאה. הביטוי המאיים לשאת על גבו צלב־עץ ברחבי אירופה, במסע־צלב הפוך למען עניין העקורים. המנהיג, שארבעה ח"כים ערביים באו להטיף לו מוסר, והוא השיב להם: „התפטרו!"

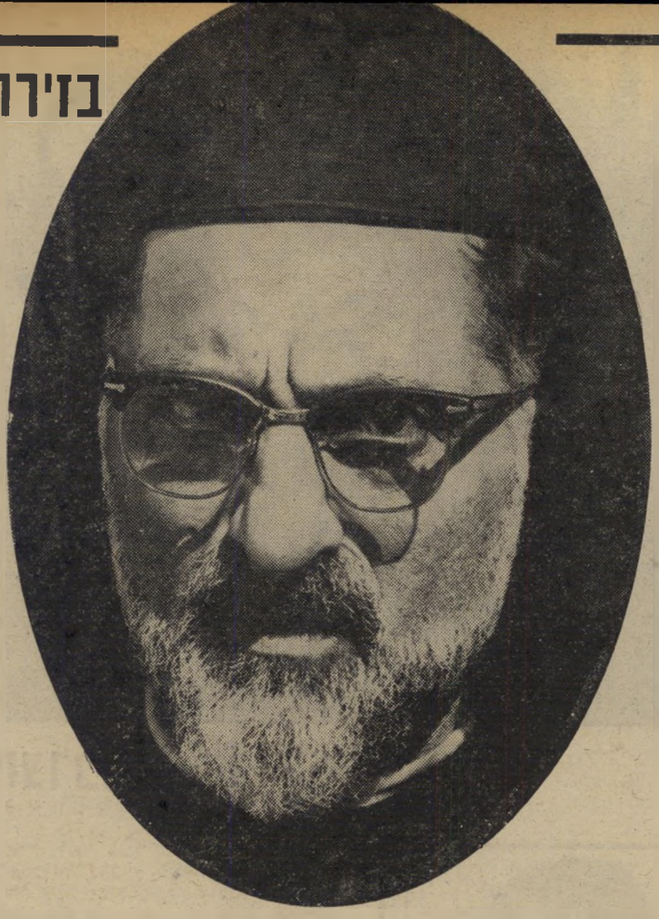

1947: הכומר הצעיר בין חורבות מצדיים העתיקה

לפתע, בלי אזהרה מוקדמת, צץ מנהיג חדש בישראל. אדם המזעזע את אמות הסיפים של הממשלה, שאינו נותן לה מנוח. איש־דת המעורר את בעלי המצפון של כל הדתות, ובראש וראשונה במחנה האנטי־דתי. אזרח זר המנצח על הסערה הציבורית הדו־לאומית הגדולה ביותר שזיעזעה אי־פעם את ישראל.

מיהו? נושא־צלב חדש, הקורא למילחמת־קודש נוצרית? מנהיג לאומני ערבי? סוכן קומוניסטי? סוכן האפיפיור?

דבר אחד בטוח: בין לילה הופיע בזירה הישראלית כוח חדש — מנהיג אותנטי, בעל כריזמה אישית וגיבוי בינלאומי, המוכן לסכן את מעמדו במאבק־איתנים חסר־דוגמה.

חוד משלתו הארכי־בישוף יוסף רייא, ראש הדיוקזה (איזור הכנ־סיה) היוונית־קאתולית בעכו, נצ־רת וכל הגליל, מנהיגם של 40 אלף חברי כנסייתו בישראל.

יורשו של חכים

ה דבר לא היה בא כאפתעה כה גמורה, אילו טרח מישהו לחקור את עברו של האיש, שבא לפני ארבע שנים במקומו של הארכי־בישוף ג'ורג' חכים, אשר עלה בדרגה ונבחר לפטריארך הכנסייה בדמשק.

חכים היה איש־כנסייה מן הסוג המקובל. הוא לא התערב בעניינים פוליטיים, שיתף פעולה עם השילטון — כל שילטון — כדי להעשיר את הכנסייה, עסק בשתדלנות למען צאן־מרעיתו ועשה עסקים טובים עם מינהל מקרקעי ישראל. צרת בני כנסייתו באיקרית לא הטרידה את מנוחתו יתר על המידה.

נוח היה להניח כי יורשו, אדם הבא מארצות־הברית הרחוקה, יהיה כמוהו.

ואכן, במשך ארבע שנים שתק הארכי־בישוף החדש, לא עורר תשומת־לב ציבו־רית מיוחדת. גם כשפנה לממשלה בבקשה לעיין מחדש בהחזרת עקורי איקרית, בני כנסייתו, ועקורי בירעם, השייכים לכת נוצרית אחרת — לא נראה הדבר אלא כפעולת שתדלנות שיגרתית אחרת.

זאת היתה טעות. ייתכן כי הי־ממשלה היתה נמנעת מטעות זו, אילו היה מונח לפניה סיפור־חייו של הכומר שבא מאמריקה.

יוסף רייא הוא ערבי לבנוני. הוא נולד לפני 55 שנה בדיוק (השבוע בילה את יום־הולדתו בהכנות למיצעד הגדול בירו־שלים) בעיירה זחלה, 45 ק"מ ממיזרח לביירות — מקום הידוע בשל העראק המצויין המיוצר בו.

מישפחתו של רייא, כמו מישפחות רבות בלבנון בראשית המאה, היגרה עוד קודם לכן לארצות־הברית. אולם בפרוץ מילחמת־העולם הראשונה, גבר בלב האם הרצון להיות עם בני עמה. היא השאירה את בניה הבכורים באמריקה, חזרה ללבנון, ילדה שם ב־1917 את בנה הצעיר, יוסף. היה זה כמה חודשים לפני שהגנרל הבריטי אלנבי פרץ את החזית בארץ־ישראל, כבש את ירושלים.

בזירה הציבורית בישראל

אויבו של פארוק

ה יד יוסף גדל כילד בודד מאוד. אביו לא היה. הוא חי לבדו עם אמו, למד בקולג' המיזרחי בזחלה, שהיה שייך לכנסייה היוונית־קאתולית, וששפת־הלימוד בו היתה צרפתית. אמו השאירה אותו בחיק הכנסייה, חזרה לאחיו בארצות־הברית. הכנסייה היתה ליוסף רייא הצעיר בית זמישפחה.

בגיל 22 העבירה אותו הכנסייה מזחלה הלבנונית לירושלים המנדטורית, כדי לל־מוד בסמינר של „האחים הלבנים".

זוהי עובדה שהיתה ידועה ל־מעטים, וששפכה אור חדש לגמרי על זיקתו של רייא לארץ: כמשך 12 שנה, מגיל 22 עד 34, חי האיש בארץ־ישראל, הכיר כל פינה בה, התקשר עם גורלה.

הוא ביקר בנצרת ובכפרים, חפר במערות קומראן בהנהלת האב דה־וו הנודע, מומחה המגילות הגנוזות. כשחזר כעבור 27 שנה לישראל, לא בא לארץ זרה ולא־נודעת.

בתום חוק לימודיו בסמינר הירושלמי, החזירה הכנסייה את הכומר הצעיר לעיירת מולדתו, זחלה, כדי לשמש כמורה באותו בית־ספר בו למד הוא עצמו. תוך שנה הפך למנהל כל בתי־הספר הדתיים במחוז, נוסף על תפקידו כמרצה לספרות צרפתית ולהיסטוריה.

כישרונו החינוכי, יכולתו למצוא שביל ללבבות בני־אדם, משכו אליו את תשומת־לב ראשי הכנסייה. ב־1946 הועבר לקאהיר, לנהל את המידרשה הפטריארכית שם. ואז בא המאורע שהעיד על אופיו של האיש.

ב־1948 — בימים בהן סערה המילחמה בארץ־ישראל — עשה רייא מעשה שעורר עליו את זעמו האישי של המלך פארוק. הוא מסרב לפרט את המיקרה, רומז רק שהיה קשור בחייו הפרטיים של המלך ההולל. „הוא היה איש מיסכן, ואל נדבר

מישוע עד רייא:

המאבק על בירעם ואיקרית, שני כפרים השייכים לכתות נוצריות שונות, והופעתו של הארכי־בישוף יוסף רייא כמנהיג, הבליטו את תסבוכת הכתות הנוצריות בישראל. להלן מדריך היסטורי קצרצר:

ישוע מנצרת היה יהודי, אם כי הטיף לכל התושבים שחיו בימיו בארץ. באותה תקופה, כבר היתה קיימת בארץ מזיגת עמים וגזעים: צאצאי הכנענים והפלשתים של ימי קדם; הישראלים שלא יצאו לגלות והיהודים שחזרו משם; השומרונים; היוונים והמתיוונים שהשתרשו בארץ בימי שלטון אלכסנדר ויורשיו, ערבים שחדרו מן המידבר והתנחלו (כמו הנבטים), רומאים ואחרים.

אולם כת הנוצרים, שהתלכדה בהנהגת **יעקוב הקדוש**, אחי ישוע, ראתה את עצמה ככת יהודית רפורמית, היא הסתייגה מפועלו של **פאולוס הקדוש**, שביקש להביא את דבר ישוע לגויים.

■ ■ ■

חורכן בית־המקדש שינה את פני הכנסייה. אף שהנוצרים לא השתתפו במרד הקנאים, הם סבלו מתוצאותיו. הכנסייה הירושלמית התפרקה, והמרכז עבר לקיסריה הרומאית. ההשפעה המרכזית עברה למרכזי הכנסיה **באלכסנדריה, באנטיוך וברומא.** ברם, העדה הנוצרית בארץ גדלה במהירות, תוך נשואי־תערובת של הנוצרים היהודיים ונוצרים ממוצא לא־יהודי.

כאשר עבר הקיסר הרומאי **קונסטנטין** לנצרות (312), כבר היו הנוצרים רוב בארץ, כעבור מאה שנים לא נותרו בארץ תושבים לא־נוצרים, מילבד היהודים והשומרונים.

במאה החמישית התפלגה הכנסייה במרחב, ונולדו כמה כנסייות פורשות: הכנסיה ה**„נסטורית"** וכמה כנסיות **„מונופיסיות"**.

הנסטורים (על שם הבישוף נסטוריוס) האמינו כי האישיות האלוהית והאישיות האנושית של ישוע לא היו אישיות אחת, אם כי פעלו בהארמוניה. המונופיסים („חד־גופיים") דגלו, לעומת זאת, בדוקטרינה שהצד האלוהי והצד האנושי של ישוע היו אישיות אחת.

שני הזרמים מרדו נגד הפולחן המפואר והדוקטרינה המסובכת של הכנסיה האורתו־דוכסית השלטת.

מבחינה פוליטית ייצגו הפרישות גם נטיות בדלניות. סוריה ומצריים לא השלימו עם מרות ביזנטיון החדשה. המונופיסיים הקימו את **הכנסיה הקופטית במצריים,** ואת **הכנסיה היקובית בסוריה** (על שם יעקוב בראדאוס, שאירגן את המונופיסיים בארץ זו.) גם הכנסיה **הארמנית,** המהווה גוף נפרד, היא מונופיסית.

בדוקטרינה דומה דגלה **הכת המארונית,** שהוקמה על־ידי הקדוש מארון (מת ב־410). אולם, סבורים שהכת נקראת על שם יחנה מארון (מת ב־707), שהפך למייסד האמיתי של העדה המארונית, שהיא כיום עדת־הרוב בלבנון. **כירעם,** על גבול הלבנון, שייכת לעדה זו.

לעומת זאת נשארו רוב הנוצרים בארץ־ישראל עצמה נאמנים לכנסיה **האורתו־דוכסית** של הקיסר הביזנטי, שמשפחתו השקיעה הון־עתק במקומות הקדושים ודאגה מאד לאוכלוסיית ארץ הקודש. במאבקים בין הכנסייות הפורשות, או „הכופרות", ובין הכנסייה הרשמית של הקיסרות, צידדו רוב הסורים בפורשים, אך רוב הפלסטינים בכנסיה האורתודוכסית. הם זכו, על כן, לכינוי **„המלכיים"** — הנאמנים למלך —